Ч. 91 Середа 24 цьвітня (6 мая) 1896. Рік VI.

Виходить у Львові що дня (крім неділь і гр. кат. сьвят) о 5-ій годині по полудни.

Редакция і Адміністрация: улиця Чарнецкого ч. 8.

Письма приймають ся лиш франковані.

Рукописи звертають ся лиш на окреме жадане і за зложенем оплати почтової.

Рекламациї незапечатані вільні від оплати почтової.

НАРОДНА ЧАСОПИСЬ

Додаток до „Ґазети Львівскої“.

Передплата у Львові в бюрі дневників Люд. Пльона і в ц. к. Староствах на провінциї:
на цілий рік зр. 2·40
на пів року „ 1·20
на чверть року „ —·60
місячно . . „ —·20
Поодиноке число 1 кр.

З почтовою пересилкою:
на цілий рік зр. 5·40
на пів року „ 2·70
на чверть року „ 1·35
місячно . . „ —·45
Поодиноке число 3 кр.

З Ради державної.

Зміна ординациї виборчої до Ради державної.

По ухваленю закона о способі вибору в новій куриї, приступлено до наради над законом о зміні ординациї виборчої до Ради державної, взглядно до єї доповненя. До §§. 8*а)* і *б)*, котрі установляють місце виборів, було предложене внесенє меншости пос. Слявіка, після котрого в округах виборчих, зложених з кляси виборців з міст і з повітів судових, мали би бути місцем вибору ті громади, котрі мають більше як 200 душ; менші громади мали би бути прилучені до найблизших сусідних громад, а коли-б разом з тими мали більше як 200 душ, повинні би бути місцем вибору. В округах загальної кляси виборчої, зложених виключно з судів повітових, мають вибирати правиборці. — Пос. Слявік мотивував се внесенє і просив, щоби єго ухвалити.

Віце-президент др. Катрайн уділяє голосу пос. Кайзерови. (Молодочехи кричать: Не говорити! Нема преці нікого! Пора обідова!) — Пос. Пернерсторфер: Єсть 20 послів, отже маємо більшість! (Веселість). — Пос. Кайзер підпирав внесенє Слявіка і поставив до внесеня комісиї при §. 8 *б)* противне внесенє, після котрого на случай заведеня безпосередних виборів в куриї виборців з громад сільских кожда політична громада в сій куриї повинна бути місцем вибору. — Віце-президент Катрайн питає, хто підпирає се внесенє? — Голоси: Не можемо ухваляти, бо нема послів!) — Пос. Люеґер: Прошу о обчисленє голосів! — Віце-президент: Тут не розходить ся о голосованє лиш о підпору. — Люеґер: То я ставлю внесенє на закінченє засіданя і прошу о сконстатованє числа голосів. — По довшій перерві постановила Палата 115 голосами против 14 відкинути внесенє Люеґера. Опісля ухвалено §. 8 *а)* і *б)* після внесеня комісиї.

Параґраф о челяди.

До §. 9 а), котрий постановляє, в котрій громаді загальної кляси виборчої управнені до голосованя мають виконувати право виборче, поставив пос. Брзорад своє внесенє, а пос. Гаґенгофер внесенє меншости, щоби приняти знову §. 9 б) проєкту правительства, після котрого, особи, що служать яко челядь і живуть в домі того, хто дає їм службу, мають бути виключені від права виборчого в загальній клясі виборців.

Справоздавець меншости Гаґенгофер покладав надію на підпору правительства. Єго партия — казав бесідник — мусіла би голосувати против цілого закона, коли-б право вибору челяди не було усунене з закона. Що-ж має сказати міщанка, купчиха, сільска ґаздиня, коли дасть ся право вибору послїдному наймитови, а їй ні? — Пос. Кронаветтер: Та-ж то також несправедливість. Ми голосуємо преці за правом вибору для жінок. — Гаґенгофер: Хиба-ж від жінки не вимагає ся більше, як від наймита? — Пернерсторфер: Славно! Дуже добре! Отже і право вибору для жінок! — Гаґенгофер: Наймити не можуть жалувати ся, коли їм не дасть ся права вибору, коли побачать, що і жінки не мають права вибору. Інтеліґентні наймити кажуть: Що нас обходить Рада державна? — Кронаветтер: Ви преці не потребуєте ставати до виборів. — Гаґенгофер: Один наймит сказав навіть до мене в сій справі: Хиба там в тій Раді державній самі такі, що здуріли? — Кронаветтер: Він сам здурів. — Гаґенгофер: Против суспільної демократиї не поможе наданє права голосованя челяди, лиш релїґійне вихованє і економічні реформи для охорони від визиску.

Пос. Кронаветтер: Селянин не мав полїтичних прав, він взагалї не творив ніякого стану. З селянами обходжено ся давнїйше зовсїм так само, і так само не давано їм права, як ви нинї не хочете дати своїй челяди. Нїчо иншого, лиш груба і люта самолюбивість шляхотскої кляси була тим, що держала селяньство в підданьстві. Так само обходитесь і ви зі своєю челядию. То у вас не люди.... Як можна при кождій нагоді говорити лиш о вірі? Зневажаєте лиш віру відбираєте їй сьвятість. Для вас віра то не сама ціль, але средство, щоби вас челядь слухала! Коли би вас слухали наймити і без віри, то ви би і о віру не журили ся. Наймит яко горожанин держави значить для держави як-раз тілько що й найбільший вельможа. Не пхайте наймитів до войска, не жадайте від них, щоби они давали ся застрілювати, не жадайте, щоби платили посередні податки! Ви жадаєте лиш, щоби наймит був нинї трохи лїпшою худобиною. Дальше промавляв бесїдник за правом виборчим для женщин і сказав, що жінки суть також горожанами держави, мають не лиш державно-горожаньскі обовязки, але й державно-горожаньскі права. — Пос. Поп: Але не платять податку крови! —

---

7)

З КРАЮ ЗОЛОТА і ДИЯМАНТІВ.

ОБРАЗКИ З ПОЛУДНЕВО-АФРИКАНЬСКИХ РЕПУБЛИК.

Після

Дра А. Цімермана, Шмайсера, Е. Вебера і др.

владив К. ВЕРБЕНКО.

(Дальше.)*)

IV.

Теперішний стан полїтичних відносин в полуднево-африканьских републиках. — В дорозї до Оранїї. — Границї републики і єї істория в гербі. — Блюмфонтін, столиця краю та єї цїкавости. — Вінчальний камінь Бурів. — Републиканьска кріпость, єї артилерия і залога.

Минула вже третина року з горою, від коли завдяки Джемзонови і єго покровителеви, бувшому президентови мінїстрів в капштадскій кольонїї, Родесови, виринула на верх справа трансвальска та нагнала і без того перепудженій Европі немало страху. Від того часу богато змінило ся. І капштадский ґубернатор і єго перший мінїстер пішли у відставку, ставав і Джемзон та єго офіцири перед судом, але справа трансвальска мимо того ще не зійшла з порядку дневного. Завзяті Бури не хотїли дарувати свого; они ще ставили перед суд і тих людий, що в Йоганнесбурзї, резиденциї копальників золота, під покривою домаганя ся реформ, задумали були викликати революцию і в тій цїли покликали також Джемзона з єго войском, думаючи, що їм хитро мудро і невеликим коштом удасть ся зробити з обох полуднево-африканьских републик анґлїйску кольонїю так, як то зробили з краєм Ґріка. Тимчасом то їм не удало ся. Процес, зроблений проводирям реформового комітету в Йоганнесбурзї, показав, на що заносило ся і хто був виновником цїлого заколоту в Трансвалїї: бувший президент мінїстрів в капштадскій кольонїї, Цециль Родес, властитель копалень диямантів в Кімберлє, в краю Ґріка і копалень золота коло Йоганнесбурґа та член анґлїйскої, упривилейованої спілки кольонїяльної (Chartered Company) та ще кількох єго товаришів. Проводирям реформового комітету в Йоганнесбурзї — як вже звістно — сконфісковано їх майно, а їх самих засуджено на смерть, від котрої уратувала їх лиш Анґлїя, вставившись у президента Трансвалїї Кріґера. Дальше показало ся, що реформовий комітет лагодив ще в 1894 р. ворохобню в Трансвалїї, але побачивши, здаєсь, що то єму не удасть ся, присїв тихо.

Тепер же обі полуднево-африканьскі републики лагодять ся до того, щоби на будуче можна рішучо і з повною силою оперти ся подібним заходам анґлїйских спекулянтів. В Трансвалїї переводять ся, хоч поволи, реформи, маючі на цїли скріпленє военної сили, а ораньский президент Райц завізвав свій парлямент, щоби той зірвав всякі зносини з упривилейованою спілкою анґлїйскою, котра єсть дуже небезпечною для полудневої Африки. Обі републики бурскі старають ся тепер о скілько можна забезпечитити собі свою независимість, до чого для них дуже догідна пора, позаяк Анґлїя занята тепер не лиш всїлякими ворохобнями полуднево-африканьских племен і походом до Донґолї, але має ще й богато инших клопотів на всїх сторонах сьвіта.

*

Виїхавши вечером з Капштадту єсть ся на другий день досьвіта на степах Карру а за кілька годин доїзджає ся до стациї Де Ар, звідки іде на полудневий всхід бічна зелїзниця аж до тої, що іде з Порт Елїзабет просто через ораньску републику і єї столицї аж до Преториї, столицї трансвальскої. Вже тут розпочинають ся ті величезні степи, які тягнуть ся через обі бурскі републики; їх називають тут загально „полями“ (Veld). Вздовж зелїзницї представляє ся нам може найлїпше та дивна але заразом і характеристична мішанина племен і всїляких цивілїзаций. На стациях стрічаємось передовсїм з холоднокровними і у всїм дуже точними анґлїйскими урядниками від зелїзниць; на дворі стоять громадки напів голих або чудачно поубираних кафрів, коло буфету сидять бурскі бабусї поубирані на староголяндский лад; коло ваґонів бігають гнучкі, чорні як вуголь муриньскі дївчата з кучерявим во-

*) Гляди чч.: 32, 34, 39, 40, 45 і 46 „Народ. Часописи“.

Пос. Кронаветтер: Як би вас не було, то не було би нікого, хто платив би податок крови.

На сім перервано дискусию.

Пос. Виходїл і товариші інтерпелювали міністра краєвої оборони в справі відмовлення пільги ученикам послїдної кляси школи реальної не признаючи їм права однорічних охотників.

На запитане пос. Янди заявив президент, що по залагодженю реформи виборчої поставить на порядку дневнім реформу судівництва.

Перегляд полїтичний.

Міщаньско-антисемітский клюб у Відни радив вчера над кандидатурами бурмістра і віце-бурмістрів Відня. Кандидатами партиї признано: Штробаха на бурмістра, дра Люеґера на першого віце-бурмістра а Наймаєра на другого віце-бурмістра. Наймаєр єсть нїмецким националом і буде мусїв підписати декларацию, що не держить з партиєю Шенерера.

З Італії доносять, що ґен. Бальдісера розпочав воєнний похід против Абесинців лиш длятого, щоби освободити італїяньску залогу в Адіґраті, котра там ледви ще держить ся, бо має там води і поживи ще лиш на один день. Бальдісера по першій стичції з Абесинцями станув в Барахіті, а неприятель заняв становище готове до війни на горі Фокада і замкнув дорогу до Адіґрату.

Велику сензацию викликало в Преториї столици Трансвалїї оголошене шифрованих депеш реформового комітету в Йоганнесбурзї. Депеші ті удало ся відчитати при помочи ключа, котрий знайдено між паперами Джемзона. Показало ся, що Цециль Родес, президент міністрів в Камштадті знав все докладно, що Дземзон робив.

Убийник шаха Наср-Еддіна називає ся Магомет Реза і належить до секти Бабів. Він признав ся, що вже через два місяцї засїдав на шаха і що єго вибрано на убийника. Він мав ще вісьмох спільників.

Новиики.

Львів дня 5 мая 1896.

— **Іменованя.** Президиа ц. к. краєвої Дирекциї скарбу іменувала концепістів: Вікт. Фляха, Мед. Чавдерну і Едв. Буґна податковими інспекторами, а концептових практикантів: Ґуст. Лїбгарта і Стан. Осташевского концепістами.

— **В Стрілисках нових** візитували шкільні радники др. Дністряньский і др. Песельский при співучасти маршалка повітового п. Чайковского і окружного інспектора Ів. Лешего рільничий курс дня 21 цвітня с. р. Візитация тревала від год. 9 рано до 3 з полудня. Хлопців іспитували оба радники і пересьвідчили ся о добрім поступі в школї. По візитациї курсу оглянула комісия поле і огород шкільний.

— **Вечер в честь памяти Т. Шевченка** устроєний в Коломиї дня 30 цьвітня випав — як звідтам пишуть — під кождим оглядом величаво. Як відчит так і деклямациї та співи, а особливо живий образ удали ся дуже гарно і гостї були дуже вдоволені. Публики руской зібрало ся понад 500 осіб, а було також кількадесять осіб з польскої інтелїґенциї. Чистий дохід віддано „Шкільній помочи" в Коломиї.

— **За упокій бл. п. епископа дра Пелеша,** бувшого першого епископа станїславівского, відправила станїславівска капітула дня 27 цьвітня, т. є. в день похорону покійника богослуженє в катедральній церкви, до котрого станули всї тамошнї сьвященики. Церков була наповнена вірними, головно інтелїґенциєю. Між иншими явили ся: представителї лат. духовеньства парохіяльного і оо. Єзуїти, президенти суду і дирекциї скарбової з урядниками, прокуратор державний, директор ґімназиї з професорами, тїла учительскі шкіл людових і пр. На ратушевій вежи повівала чорна хоругов.

— **Огнї.** В Замулинцях, коломийского повіта, згоріло кілька будинків на тамошнім фільварку. В огни погибло 20 штук худоби.

— **Самоубийства.** Вчера повісив ся у Львові при ул. Жовківскій золотник Саламон Фаертаґ. Причина самоубийства незвістна. — В Судовій Вишни отруїв ся стрихніною ветеринар при стациї зелїзничій Бронислав Осустович. Самоубийник був молодий, бо ледве 27-лїтний чоловік. Причина самоубийства не звістна.

— **Ц. к. Дирекция руху зелїзниць державних** оповіщує: Дня 1 мая 1896 отвирає ся на шляху Хирів-Стрий перестанок Фельштин, лежачий при будцї стражничій ч. 6. в км. 8·7 поміж стациями Хирів а Глубока-Фульштин, для руху особового і обмеженого руху пакункового. Білети їзди буде видавати ся в перестанку. З повисшим днем зміняє ся назва стациї „Глубока-Фульштин" на „Глубока".

— **Добрий приклад.** Сеї зими їздили Бітляни в турчаньскім повітї, до Тухольки клеци возити і дізнали ся, що там селяни завели тверезість. Повернувши домів вирахували, що Бітля пропиває річно 6.000 зр., а сума цїлого податку оплачуваного громадою виносить 2.300 зр. на рік. Сей рахунок отворив Бітлянам очи, що головною причиною убожества є горівка, і длятого постановили завести у себе повздержність від всїх напоїв. Що загадали, то вчинили. Самі ходили від хати до хати, заохочували одні других і в цьвітну неділю майже всї зложили обіт тверезости на пять лїт.

— **Вибух ґазів** лучив ся дня 28 цьвітня в Східници в закопі Гартенберґів „Цецилія". Ґази були такі сильні, що викидали з внутря землї камінє на кількадесять метрів високо. Ропи виплило в тім одним днн звиж 60 бочок. Той закоп лежить недалеко славного закопа „Яков" і здаєть ся, що в тім місци єсть найбільше нафти в Східници. — Ґартенберґи хотять продати свої копальні англїйскій спілцї і одному голяндскому банкови за $4^1/_2$ мілїона зр. Найлїпший закоп в Східници належить до акцийної спілки нафтової „Східниця" і дає правильно три великі збірники нафти на день.

— **Барон Гірш і льотерия.** Льотерийні грачі в Будапештї поставили на льотерию по смерти бар. Гірша на різні дати з єго житя и більше нї менше лише 600 тисячів зр. Они гадали собі так: бар. Гірш був „чоловік щастя", отже й дати з єго житя мусять бути щасливі. І дійстно щастє послужило — але не граючим лише правительству, котре в той спосіб заробило на смерти бар. Гірша звиж пів мілїона зр.

— **Смерть піяка.** В Лужанах, селї кіцманьского повіта, арештовано Онуфрія Лахнюка, котрий все запивав ся і опісля виробляв в селї крики і галабурди. Порядні люди старали ся єго відтягнути від того поганого звичаю, але дармо: єму був арендар з своєю горівкою лїпший, як порядне статочне житє. Коли на другий день по арештовано прийшли до громадского арешту, найшли єго повішеного. Таке то: по пяному жив, по пяному й вмер.

— **Померли:** О. Віктор Киверович, сьвященик-ювилат, відзначений крилошаньскою одежию, олешицкий декан (в перемискій епархії), парох в

лосєм та в цьвітистих спідницях. Вздовж зелїзниці минаємо хороші англїйскі двірки одно поверхові або характеристичні бурскі хутори з домами і будинками, збудованими на лад голяндских, а коло одних і других стрічаємо і готентотскі кралї, хати, подобаючі на купи засхлого болота. Всюди лиш трава і трава, степова, висока; рідко лиш видко який корчик а дерев таки зовсїм нема.

Наконець доїзджаємо до міста Колесберґ, послїдного, коло ораньскої границї. Місто се невеличке, бо має всего може півтора до двох тисячів жителїв, але важне задля своєї торговлї вовною — найлїпшу звідси вивозять — і задля годівлї струсів. Наконець стаємо над рікою Оран'є — то границя ораньскої републики. Се найбільша ріка в полудневій Африцї, але лиш що-до довготи і що-до простору, який займають єї притоки; она довга 2140 кільометрів, а забирає води з простору мілїон і чверть квадратових кільометрів, але мимо того єсть так мілка, що єї майже всюди в брід переходять. Лиш підчас злив, котрі тут досить часто бувають, прибуває в них вода навіть на 10 метрів високо. Отже часть тої ріки творить границю ораньскої републики від капштадскої кольонїї на полудни. Одна єї притока, ріка Калєдон, творить границю на полудневім всходї, а друга, ріка Ваяь, на півночи відмежає ораньску републику від Трансвалїї, значить ся краю за рікою Ваяь.

Коли би хтось одним поглядом хотїв обняти характер ораньскої републуки і єї історию, то нехай лиш гляне на герб сего краю і придивить ся єму добре, а зрозуміє певно, які то люди заложили сю державу, чим они займали ся і займають ся, в ким мусїли воювати і яким способом, як дістали ся в сї сторони і яка була й єсть провідна гадка, яка ідея, котра сполучила їх в одну цїлість державну. Герб ораньскої републики представляє срібний щит з двома оранжево білими хоругвами. В горі на щитї суть три — в горі дві а на долинї одна — сині трубки мисливскі — знак, що жителї сего краю, коли вже не тепер, то давнїйше знали ся добре на мисливстві. По середині щита єсть білий кружок, а на нїм зелене дерево на зеленій земли. В горі на дереві, на галузю, виписане слово, „Vryheid" (свобода); отже єсть то дерево, котре в одним пни сполучає множество галузий і галузок — цїлий нарід. З лївого боку дерева єсть стадо: віл, представляючий рогату худобу, і вівцї; з правого боку лев, а під ними написано „Geduld en Moed" (терпеливість і відвага): богатство народу — то єго стада, але й терпеливість у него як у того вола, з котрого він живе, а відвага у народу як у того льва, з котрим перші Бури мусїли нераз бороти ся. Під деревом стоїть великий, крутий віз, якого ще й нинї уживають Бури, а під возом виписане слово „Immigratie" (поселенє) — знак, яким способом зайшли Бури до сего краю.

Ось і вся история на гербі! Се дїйстно правдивий герб народний, повен значіня і гадки. То не европейскі орли з порозрізуваними головами, не льви з двома хвостами, конї з одним рогом на чолї або голї велити з палками в руках; то не останок в середновічних часів, то герб народу, котрий в наших часах злучив ся в одну цїлість державну, розуміючи, що в єдности, свободі, витревалости і відвазї та використуваню дарів природи лежить правдива сила народу.

История ораньскої републики недавна і спільна в своїх початках всім Бурам. Коли Анґлїйцї вигнали їх з теперішної капштадскої кольонїї, зайшли они — як вже знаємо — аж до Наталю. Але й тут не дали їм Анґлїйцї спокою і коли одна їх часть пізнїа в теперішнї трансвальскі сторони, друга під проводом Бура Моке'го основала собі в 1842 р. окрему, незавсиму державу над рікою Оран'є. Але Анґлїйцї і тут не дали їм спокою; в 1847 р. забрали їм їх край, а коли они в 1848 р. збунтували ся, побили їх страшно коло Бомплятс. Але Анґлїйцї не могли довго удержати сего краю, не мали з него нїяких доходів, а мусїли безустанно вести війну то з Бурами то з домашними в краю племенами. То спонукало Анґлїю, що она зрекла ся посїданя і в 1854 р. признала независимість ораньскої републики. В 1871 р. забрала Анґлїя Бурам той кусень краю, що припирає до краю Ґріка коло Кімберлє, але дала за то відшкодоване в сумі около 1,200.000 зр. Ораньскі Бури мусїли ще довго воювати то з сусїдними Басутами то з Анґлїйцями, аж наконець удалось їх президентови, Брандови, завести тревалий спокій.

Ораньска република єсть край о характері степовім, дуже здоровий і урожайний, але убогий в воду. Бурів живе тут всего лиш коло 78 тисячів, а домашних в краю племен около 130 тисячів. Головним жерелом доходу єсть тут рогата худоба і вівцї та конї, а відтак ще годівля струсів і управа поля. В 1890 р. було в краю півсема мілїона штук овець, 800.000 рогатої худоби і 249.000 коний. Збіжє управляють тут переважно лиш у всхідній части краю, підчас коли в других сторонах переважає годівля овець і рогатої худоби. В західній части краю, понад границею краю Ґріка знаходять ся

Жапалові, дня 25 цьвітня, в 85-ім році житя а в 59-тім сьвященьства; — Франтішек Долїста, довголїтний капельмайстер руского театру, в Сяноцї, дня 30 цьвітня, в 54-тім році житя.

Господарство, промисл і торговля.

ГІҐІЄНА І ВИХОВАНЄ.

Добрі ради.

— Робота в огородї і садї в маю: Треба садити і сїяти дальше. Розсаду пересаджує ся на грядки; перед тим треба їх ще раз мілко скопати і рівно заскородити. Пересаджувати треба під вечер, а по пересадженю підливати, щоби земля осїла ся і добре прихопила корінцї. Також і на то треба добре зважати, щоби головний корінь ішов просто в землю; а вже ніяк не повинно ся загинати так, щоби кінчик виставав до гори. За довгий корінь можна трохи притяти; тогди будуть більше розрастати ся бічні коронцї а з ними розросте ся і цїла ростина. При всякій розсадї треба на то зважати, шоби она була здорова; то можна пізнати по тїй части, що під кільцями а повисше кореня; коли она ясної барви, то розсада зовсім здорова; коли-ж она темно-брунатна то розсада слаба і скорше або пізнїйше згине. Коли можна, то треба садити зараз по дощи. — Горох треба тичити, а щоби лїпше розрастав ся, то вершок треба уривати. В другій половинї мая садити фасолї, огірки і динї. Тичну фасолю садить ся по 5 зерен в неглубоких ямках на 10 центиметрів широких, а ямка від ямки повинна бути на 30 центиметрів далеко. Зернята з огірків добре єсть завинути на якийсь час перед садженєм в мокрий платок і покласти в мисочцї на тепле місце та зважати на то, щоби платок був завсїгди вогкий. Динї, мельони та кавуни можна вже в перших днях місяця засадити у вазонку, а відтак в другій половинї місяця пересаджувати в ґрунт. — В садї треба тепер поприв'язувати попересаджувані деревця до коликів, бо земля вже досить осїла ся. В суху пору треба дерева овочеві, малини, парічки і т.д. підливати лиш не під самим пнем але трохи дальше від него, бо тончі корінцї, що втягають воду в дерево суть трохи подальше від них. Кажуть, що коли посуха, то дерева скорше вкривають ся цьвітом; то правда, але овочі з такого цьвіту будуть утлїйші. Чутливі на приморозки дерева як брескинї треба на ніч вкривати. В малинових корчиках треба повитинати всї слабі пагони а лишити лиш три або чотири найсильнїйші, та поприв'язувати їх до тичок.

— На здутє у худоби має бути добрий слїдуючий спосіб: Взяти чверть або пів лїтра горячої води і розпустити в нїй пів чверти фунта смальцю та налити до фляшки, а з неї вилити занедужавшій худобинї в горло. Зараз по тім станут виходити ґази з тельбуха передом і худобина в короткім часї знову подужає. Однакож сего способу треба ужити борзо, доки ще ґази не дуже розпирають тельбух худобинї і та мішанина може в нїм змістити ся.

— Найбільший огород на сьвітї єсть в Соммердаль коло Чікаґо в Америцї, бо займає 250 гектарів, або 437 морґів простору. (Гектар має морґ і три чверти). З того ґрунту припадає 60 гектарів (105 морґів) під огірки; 40 гектарів (70 морґів) під цибулю; по 20 гектарів (35 морґів) під ранний горох, всїлякі роди капусти і кукурузу; 40 гектарів (70 морґів) під всїляку иншу огородовину а 50 гектарів (87 морґів) під пашу для 65 коний і рогатої худоби, уживаної в сїм господарстві. З огородом сим єсть сполучена також фабрика консертів. Від весни до осени працює в сїм огородї 200 до 300 робітників. — Такий огород то вже не жаль мати. У нас неодин обшар двірский, що має в трое або й в четверо тілько ґрунту, не має з него і половини того доходу, що дає той огород.

— Біль голови і що робити від него. Біль голови не завсїгди і не у кождого єсть однаковий, бо має всїлякі свої причини. Дуже часто буває біль з нестравности; тогди болить голова в самім чолї, зачинає зразу з одного боку поволи, біль стає сильнїйший і переходить на цїле чоло; при тім буває голова тяжка, і як би еї щось розпихало. Недужі дуже часто в таких случаях прикладають воду до голови замість взяти на прочищенє. Від прочищеня зараз біль уступить і голова стане легка. При такім болю має ся часто запір або чує ся якийсь невиразний біль, якесь здутє в кишках. — Більголови може походити з малокровности. Він буває у людий блїдих, що мають мало крови в собі. В таких случаях не поможе нїякий лїк, лиш треба лїпше живити ся, переважно мясом, молоком і яйцями. Студені купелї або натиранє студеною водою тут не лиш не поможуть, але ще й зашкодять; лїпше вже теплі купелї. — За великий наплив крови до голови (удар крови) може бути також причиною болю голови. Чоловік стає тогди на лици червоний, очи забігають кровю, уши аж пашіють, жили набігають крювю. Передовсїм треба уникати всего, що стаєсь причиною завеликого напливу крови до голови: не пити розгріваючих напитку, не їсти сильно корінних страв, уникати крику, ходити по сьвіжім воздусї і спати в холоднїй комнатї. При сильнім напливі крови треба розпустити одїж особливо на шиї і грудех, робити студені оклади (з води, снїгу або леду) на голову, мочити ноги і руки в теплій водї, приложити тїсто з гірчицї на карк. — Ревматичний біль голови буває лиш місцями в мушкулистих часах голови; біль той буває часто в плївцї кістковій; его можна почути найсильнїйше при потисненю або запуканю в боляче місце. Від того болю помагає звичайно спокій і тепло, або такі лїки, як уживають ся від ревматизму. — Міґреною називає ся той біль, коли голова болить заєдно лиш по однїй сторонї, або цїла еї половина. Біль той появляє ся часто правильно то три або чотири неділї. Від того болю помагає лиш зміна цїлого способу житя. Кава, чай, антипірина лиш успокоюють міґрену. Всякі захвалювані лїки від міґрени не придатні до нїчого і не треба їх уживати.

— Як пізнати молоко підпущене водою? Бере ся гладко виполїруваний дріт від панчіх, мачає ся глубоко в молоко і зараз витягає ся его. Коли молоко чисте і не підпущене водою, то на дротї в сподї повисне капля молока; коли-ж молоко було би підпущене хоч дрібку водою, то оно не буде держати ся дрота і капля на нїм не повисне.

— Гладкі рукавички т. зв. ґлясе можна найлїпше очистити бензиною (осторожно! не при сьвітлї або огни!). Рукавичку натягає ся на руку, мочить ся чисту вату в бензину і чистить ся. Найлїпше чистити, коли ще не дуже забрукані, бо пізнїйше не можна вже їх дочистити ся.

— Нові винаходи. Паперові підкови — то найновійший винахід, але поки що ще не зовсім випробований і тому не практичний, але все-таки цїкавий. Бере ся листки паперу, мочить ся в терпентинї і складає ся один на другий на переміну з тонкою верствою цементу, котрий єсть мішаниною з венетскої терпентини, потовченої крейди, льняного олїю та лякеру, і в твердім станї не кришить ся. В так зробленій масї вибивають ся дірки на гуфналї, а відтак дає ся під сильну прасу і сушить ся, а наконець витинає ся підкови. Того рода підкови мають бути особливо длятого добрі, що конї на них не совгають ся так, як на залїзних.

ТЕЛЕҐРАМИ.

Відень 5 мая. Палата послів ухвалила вчера §§. 28 аж до 40 проекту закона о реформі виборчій.

Прага 5 мая. В наслїдок великої зливи настала тут повінь. В Будїєвицях стоїть цїла околиця коло міста і залїзниця під водою. В чеськім лїсї спали снїги.

Почдам 5 мая. Цїсар Вільгельм надав кн. Фердинандови велику ленту і ланцух до ордера червоного орла.

— **Книгарня наукового тов. Ім. Шевченка** у Львові, улиця Академічна ч. 8. продає слїдуючі книжкі: Вас. Чайченко. Під хмарним небом, поезиї часть І. 1 зр., Книга казок, поезиї часть II, 60 кр., Твори прозаїчні ч. І. 80 кр., ч. II. кр., ч. III. 80 кр. — Записки Товариства імени Шевченка ч. I, II, III, IV. по 1 зр.— Тарас Шевченко. „Кобзар" 2 томи 4·50 зр., з пересилкою 5 зр. — Павло Граб. Збірник поезий ч. І. 20 кр., З чужого поля. Переклади 20 кр. — Іван Сурик. Твори, з московского [illegible]0 кр. — Олекс. Колесса. Шевченко і Міцкевич 1 зр. — Герінґ-Герасимович. Що то є ґосподарність 30 кр. — Шевченко з бандурою над Днїпром 25 кр.

також і диаманти. Як великі богатства знаходять ся в земли, того не знати, бо Бури мало прото доси дбали; але тепер коли в сусїднїй републицї взялась людий горячка золота, то й ораньскі Бури будуть обачнїйші, тим більше, що в декотрих сторонах викрито золоті жили і вуголь камінний. Вся торговля ораньска переходить через анґлїйскі руки та іде або до Капштадту або Наталя. Дороги в краю досить добрі, а тепер єсть ще й залїзниця. Просьвіта в краю досить мала, бо висших шкіл тут нема, лиш школи народні, котрих єсть всего 137; мимо того кождий Бур єсть письменний. Що до віроісповіданя, то переважає голяндско-реформована церков, але суть також і віроісповідники анґлїканьскої церкви і католики.

Край дїлить ся на 19 округів а найвисшою властию в краю єсть президент, котрого нарід вибирає на пять лїт. Теперішним президентом є Райц. Найвисшою законодайною властию єсть рада народна, зложена з 53 членів. Войска в краю так як би й не було, але на случай війни можуть бути покликані всї Бури почавши від 16 аж до 60 року житя.

Столицею ораньскої републики і резиденцию президента єсть Блюмфонтін (Bloemfontein). Єсть то невеличке але хороше місточко, положене на широкім степі у височї 1370 метрів, недалеко ріки Моддер і має всего около 4000 мешканців. Місто лежить в дуже здоровій околици, так, що сюди приїздять навіть лїчити ся люди, що нездужають на грудні недуги. Та лиш тут одна недогода, що місто не має води. Доми в містї малі, але хороші, побудовані по найбільшій части на лад голяндский; улицї широкі, богато садів і огородів. Суть також і деякі виднїйші будинки. Спитайте якого Бура, що стоїть в широкій крисани під хатою і курить люльочку на короткім цибусї, а він вам зараз розкаже, що цїкавого можна в містї побачити. Передовсїм з гордостию покаже вам на палату президента, а відтак на будинок ради народної, банк, почту і на „найкрасший музей в цїлій полудневій Африцї". Найцїкавійша річ в сїм музею — то вінчальний камінь Бурів. Єсть то величезний камінь, вкритий раз коло разу якимись дивними знаками, ледви ще подобаючими на букви. В часах, коли ще не було Блюмфонтіна, служив сеї камінь першим Бурам, що заходили в сї сторони, до записуваня вінчань, які коло него відбували ся. Скоро мала повінчати ся яка пара, то ішла з своїми сьвідками до сего каменя; тут сходили ся Бури з цїлої околицї а сьвідки молодих в очах всїх гостий вирізували на сїм камени імена повінчавшої ся пари і свої власні. Аж коли імена сьвідків були на камени, значило, що молоді повінчали ся. Для кождого Бура єсть сей камінь мало що не сьвятим. На давні, патріярхальні часи нагадує тут також „кріпость", в котрій містить ся артилерия цїлого краю — шість канон Крупа і дві мітрайлези Максіма. Залога кріпости — 50 мужа! — умундурована на лад прускиӣ. Блюмфонтін має також дві великі церкви, одну голяндску а одну анґлїйску, і дві каплицї, католицку і методитску. Відтак суть тут також дві колеґії, щось в родї наших шкіл середних, з котрих одна підготовляє до унїверситету в Капштадтї.

(Дальше буде).

За редакцию відповідає: Адам Креховецкий.

ІНСЕРАТИ.

З друкарнї В. Лозиньского під зарядом В. І. Вебера.